

Citaten uit

‘De politiek is overvraagd’

Kim Putters over de noodzaak van verbinding

Yvonne Zonderop; De Groene Amsterdammer, 8 -9 maart 2017

Met de secularisering verdwenen alle ideologieën, behalve die van het individualisme. Volgens Kim Putters, directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau, komt die periode nu ten einde. ‘De ziel is niet weg.’

[... ..]

‘Overal waar ik kom, tref ik mensen die zoeken naar betekenis’, zegt hij.

Die behoefte aan zingeving stelt mensen voor een uitdaging. De vanzelfsprekende kaders waar de babyboomers zich van bevrijdden zijn grotendeels verdwenen. Tegenwoordig moet je zelf kiezen waar je in gelooft, en ook wat je er vervolgens mee doet. [...]

Kreeg je vroeger je raamwerk op een presenteerblaadje aangeboden en had je de gemeenschappelijke zekerheid die daarbij hoorde, nu moet je er zelf chocola van zien te maken. Dat gaat de een prima af, de ander een stuk minder.

‘Het collectieve van vroeger bracht binding. De kerk bracht ook je sociale leven en je werk mee. Die sociale binding heeft lang stand gehouden, ook toen de kerk minder belangrijk werd. Nu is dat veranderd. Je hebt tegenwoordig contacten als individu. Het is gefragmenteerd geraakt. Dat heeft voor- en nadelen. Collectiviteit verbindt, maar sluit ook mensen uit. Het individuele van nu staat meer open voor contact met mensen van een andere achtergrond. Tegelijkertijd is het vluchtiger. We begeven ons in zoveel werelden. Je moet continu dubbelrollen spelen. [...] Je moet de vaardigheid hebben om jezelf te blijven, zelf beslissen wat jouw leven betekenis geeft, en hoe je dat vorm geeft. Vroeger was dat meer een vanzelfsprekendheid.’

Er steekt nu een zekere heimwee op naar die vanzelfsprekendheid.

‘Mensen zoeken de binding nu op andere manieren. Sociale-media-netwerken zijn belangrijk geworden. [...]

We zien dat mensen heel erg op zoek gaan naar gelijkgestemden, bijvoorbeeld in mediagebruik.’

[...]

Turkse en Marokkaanse Nederlanders leven deels in een verzuimd landschap. Wel wat betreft geloof en hun sociale leven, maar niet op de arbeidsmarkt en in het onderwijs. Er zijn maar weinig islamitische scholen. Ze zitten een beetje tussen twee werelden in. Het is niet gemakkelijk voor ze. Ze krijgen weinig erkenning. Eigenlijk zijn onze werelden niet van hen. Veel jonge mensen hebben te weinig succesvoorbeelden. Met alle respect voor Ali B, maar als je steeds naar hem moet wijzen...

Geloof brengt een zekere mate van herkenning, dat doet het altijd. Moslims in Nederland hebben over het algemeen een sterk geloof. Ze gaan massaal naar de moskee, ook de jongeren. Het geeft ze iets om aan vast te houden. Maar dat begrijpt de rest van Nederland dan weer minder. Die vindt het eng.'

[... ..]

De periode [van 'eigen verantwoordelijkheid eerst'] is ingezet in de jaren zestig en zeventig, tegelijk met de secularisering. Dat ging stap voor stap, totdat in de jaren negentig iedere ideologie was verdwenen, behalve die van het individualisme. Die periode komt nu ten einde. Er is een dimensie vergeten. Mensen voelen zich niet meer met elkaar verbonden, ze voelen zich niet meer thuis.

[... ..]

De grote vraag is: welke inhoudelijke visies gaan dit nieuwe tijdperk van zingeving voorzien?

'Als je bij het christendom alles afpelt, komt het hierop neer: zien en gezien worden. Dat is wat er steeds meer mist'

'Wij zeggen in ons sociaal-cultureel rapport: er komen twee grote normatieve vraagstukken op ons af: duurzaamheid en solidariteit. Daar zullen politiek en samenleving zich toe moeten verhouden. Je zult er iets van moeten vinden vanuit een bepaald gedachtegoed. Dat kan religie zijn, maar dat hoeft niet.

Eén ding is zeker: het individualisme lost die vraagstukken niet op, want dat is per definitie contrair aan duurzaam met de wereld omgaan en solidair zijn met elkaar. Historisch gezien gaat dit soort overgangen altijd gepaard met conflicten. Ik hoop dat we nu zo ver zijn dat het ook zonder conflict lukt.

[... ..]

Er zijn veel mensen die het gevoel hebben niet gezien te worden, er niet bij te horen. Dat gevoel wordt alleen maar sterker. En ze hebben geen collectiviteit om op terug te vallen.

[...]

Waar vallen we op terug om de uitdagingen van de toekomst aan te gaan?'

[...]

Ik zie wel dat jonge mensen zich de vraag stellen: kan het allemaal niet wat kleinschaliger? Er is een zoektocht gaande. Je ziet dat politici zich langzaam maar zeker iets minder afzetten tegen het idee van moreel leiderschap. Het is er nog niet, want ze vinden het enorm ingewikkeld. Mensen willen weten: waar gaan we eigenlijk heen? En waarom? Daar heb je leiderschap voor nodig.

De vraag is: kunnen we nieuwe vormen vinden waarin we waarden weer naar boven tillen? Het kan niet meer op de oude manier, daar is de wereld te snel en te divers voor geworden. We krijgen het niet meer weggestopt in vijf zuilen; we hebben misschien wel een miljoen zuiltjes in Nederland. En we kunnen het antwoord ook niet alleen van de politiek verwachten. Die is totaal overvraagd.

[...]

De van oorsprong Amerikaanse historicus James Kennedy zegt dat in Nederland religie altijd een splijtende kracht is geweest, niet een verbindende. Ieder ging voor z'n eigen kerk. Het voordeel daarvan is dat wij hebben geleerd met verschillen om te gaan.

'Dit is een belangrijk punt. Die omgang met verschillen heeft bijvoorbeeld onze grondwet gevormd. Daar danken wij rechten aan als de vrijheid van godsdienst, vrijheid van onderwijs, vrijheid van meningsuiting. Nu zie je dat mensen dit aangevallen zien door de komst van een ander geloof. Dat raakt de identiteit van Nederland. Wij hebben verankerd dat je jezelf kunt zijn en dat je kunt geloven wat je wilt. De komst van de islam heeft bij veel mensen angst opgeroepen, omdat een ander geloof daar misschien de ruimte niet voor biedt.

Dit effect versterkt zichzelf doordat veel mensen niet meer weten wat een kerk doet. Het is natuurlijk helemaal niet zo dat overal haat predikende imams staan en dat moslimjongeren zich tegen Nederland afzetten. Maar we weten er weinig van wat er dan wel gebeurt. We kunnen het niet verstaan, en dat maakt onzeker.

Dit raakt ons mede omdat wij zelf ons eigen geloof niet meer op een zelfbewuste manier beleven. Er staat niet meer iets tegenover de islam van dezelfde orde. Wij hebben systemen, zoals politiek, rechtspraak, politie. Maar niet meer een diepere laag daaronder. Veel onderliggende fundamenten zijn niet meer zichtbaar. Die zijn mensen kwijtgeraakt.

[...]

Kunnen we nog accepteren dat sommige Nederlanders hun vrijheid juist ontlenen aan hun geloof? Voor veel jongeren is dat haast niet meer voorstelbaar. Ze herkennen het niet meer als iets wat ook bij ons hoorde, dat in onze traditie past.

Maar het is wel belangrijk dat ze accepteren dat gelovigen zingeving halen uit hun geloof en er inspiratie aan ontleen om de samenleving mee op te bouwen.

Dat betekent niet dat je het eens moet zijn. Het is helemaal niet slecht als er wel eens conflict is tussen moslims en niet-moslims, of tussen katholieken en protestanten. Alleen: hoe houd je het beheersbaar? Er zijn de vreselijkste oorlogen uit voortgekomen. Maar zonder schuring eindig je met een ziellose samenleving. Het bestaat immers niet dat iedereen het altijd op dezelfde manier beleeft.'

Wat nu gebeurt, is dus een reactie op een ziellose tijd?

'Je kunt het ook positiever zeggen: de ziel is niet weg. Dat we het er weer over hebben, dat jongeren hun plek in de samenleving komen opeisen, dat bedrijven zeggen: er is meer dan alleen geld verdienen – kun je ook zien als de veerkracht van de ziel van onze samenleving.'